

חברות – יחסי גומלין בין ילדים

- 2..... מטרות כלליות
- 2..... פרישת הנושא
- 4..... מהות החברות
- 4..... ידידות/ תרצה אתר
- 5..... יש לי חברים /שלומית כהן-אסיף
- 5..... חבר שלם /שלומית כהן-אסיף
- 5..... אולי חבר/ שלומית כהן-אסיף
- 6..... שני חברים/ יהודה אטלס
- 7..... בין בנים לבנות
- 7..... הלכתי להביא פרפר לרות/ שלומית כהן-אסיף
- 9..... נשיקה לאסתר/ פוצ'ו
- 10..... מריבה והתפייסות
- 10..... ברוגז/ רבקה זיו
- 11..... ריבים קטנים / יונתן גפן
- 11..... בא נשלים/ נורית יובל
- 12..... התפייסות/שלומית כהן-אסיף

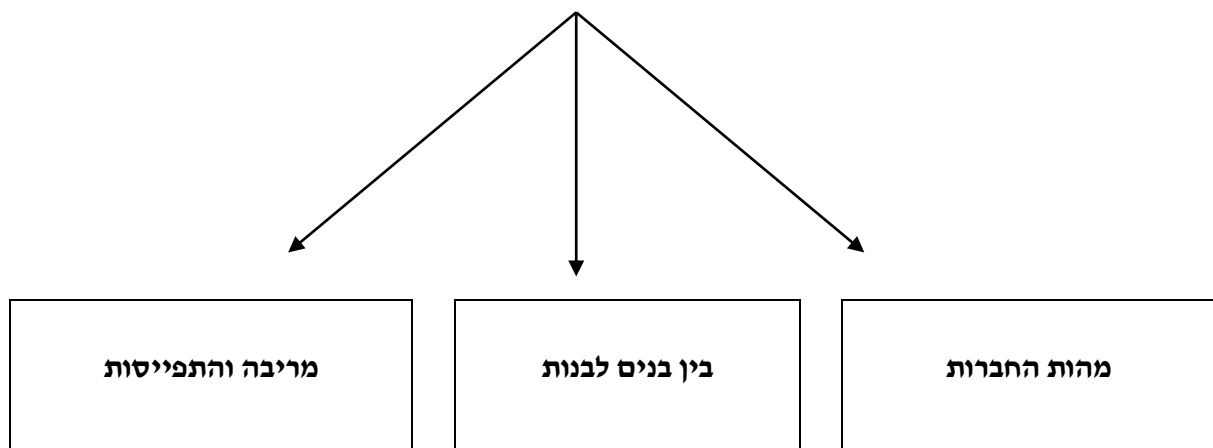
מטרות כלליות

1. התלמיד יחווה קריאת ספרות יפה בסוגה של שיר.
2. התלמיד ייפגש עם מגוון יצירות בנושאים דומים וקרובים, שנכתבו על ידי יוצרים שונים.
3. התלמידים יבינו, בעזרת היצירות את עצמם, את זולתם ואת מערכת היחסים ההדדית ביניהם.
4. התלמידים יקראו יצירות העוסקות בנושא "חברות וידידות" בהם עולות בעיות ומתוארות סיטואציות הקרובות לעולם הילדים.
5. התלמיד יתנסה בבניית טקסט אישי העוסק בנושאים "חברות וידידות".

פרישת הנושא

שלומית כהן-אסיף כתבה מספר רב של יצירות שעניינן עולם הילדים ובעיקר רגשות ויחסים בין ילדים. אפשר לזהות מספר מוטיבים בשירים אלה. לדוגמא: מהות החברות, התרגשות לקראת פגישה, נשיקה, הצהרת אהבה (גלויה, סמויה), גילויי התנהגות של אוהבים.

יחסי גומלין בין ילדים

יש לי חברים / שלומית כהן-

אסיף

חבר שלם / שלומית כהן- אסיף

אולי חבר / שלומית כהן-אסיף

ידידות / תרצה אתר

שני חברים / יהודה אטלס

ידידות / פניה ברגשטיין

אני מביט אל הבקר / נורית

זרחי

התפייסות / שלומית כהן-אסיף

ברוגז / רבקה זיו

ריבים קטנים / יונתן גפן

הקטטה / קדיה מולודובסקי

בוא נשלים / נורית יובל

הלכתי להביא פרפר לרות

שלומית כהן-אסיף

נשיקה לאסתר / פוצ'ו

הנושאים הללו הם נושאים אוניברסליים, מעניינים של ילדים ומבוגרים כאחד. המשוררת מציגה אותם דרך זווית הראיה של ילדים.

לפניכם עיון במספר שירים משלה וכן שירים משל משוררים אחרים, העוסקים בנושא: "חברות". חלק מן השירים מלווה בהצעות לפעילויות. השירים ערוכים על פי מוטיבים אך כמובן בכל שיר ניתן לזהות מוטיבים אחדים.

הערה

יש ספרים שיש בהם איורים איכותיים ומשמעותיים שעשויים לסייע בפרשנות השיר. אנו ממליצות להתבונן ולבחון את האפשרות לשיח בכיתה סביב איורים אלה.
לדוגמא: נשיקה בכיס – דברים למי שאוהבים מאת שלומית כהן-אסיף. המאיירת הילה חבקין.

מהות החברות**יש לי חברים** / שלומית כהן-אסיף**חבר שלם** / שלומית כהן-אסיף**אולי חבר** / שלומית כהן אסיף**ידידות** / תרצה אתר**שני חברים** / יהודה אטלס**ידידות** / פניה ברגשטיין

רכישת חבר או חברה היא תהליך ארוך וקשה "לא מיד מתיידדים...". "זה קורה לאט...". חברות יפה היא מקור לשמחה, ומעוררת רגשות חיוביים. אך לפעמים ביחסים עם חבר או חברה חווים אכזבה וכאב לב. כל אלה מוצאים ביטוי בשירים.

ידידות/ תרצה אתר

1. השורות הראשונות של השיר מעידות על שינוי בחיי הדוברת. השינוי יכול לנבוע מהחלפת מקום מגורים או מעבר לבית ספר חדש. ציינו את הביטויים המעידים על כך. חווית רכישת חבר או חברה היא חוויה משמעותית בחיי הדוברת, כזו שמשתפים בה את ההורים גם ברגעי המשבר וגם ברגעי השמחה. בשלב החיפוש אחר חברה האם מעודדת ומרגיעה ומציעה הצעות מנסיון חייה כאדם בוגר. הציגו דוגמאות מתוך השיר.
2. סמנו בשיר ביטויים המצביעים על חוסר קשר וביטויים המבטאים יצירת קשר.
3. מהן ההתנהגויות שמבטאות חברות?
(מוצאים חן... אומרים דבר... מושיטים היד... מטיילים...)
הערה: חלק מן ההתנהגויות הן פנימיות ומעידות על תחושות וחלק מההתנהגויות הן חיצוניות ומתארות התנהגויות של ילדים בסיטואציה של חברות.
4. תארו את ההדרגתיות ביצירת החברות
"מוצאים חן..."
"אומרים דבר..."
"מושיטים היד..."
"מטיילים..."
עד: "נורא קשה להפרד..."
5. בשיר אומרת אמא: "חברה אינה מחברת". למה לדעתכם מתכוונת אמא?
6. מדוע לדעתכם הבית האחרון בשיר ארוך מיתר בתי השיר?
(הבית האחרון עמוס בחוויות ואירועים. חלקם גלויים אחרים סמויים: תיאור של התגבשות החברות, הבטחון בקיומה והצורך של הדוברת להתחלק עם המשפחה בחוויה המשמחת.
7. "מכאן הכל קורה מהר...". נסו להשלים בלשונכם את המשפט.

יש לי חברים / שלומית כהן-אסיף**חבר שלם / שלומית כהן-אסיף**

חלק מההצעות שלפניכם מתאים לעבודה עם שני השירים הנזכרים למעלה.

1. אילו סוגי חברים נזכרים על ידי הדובר? ערוך רשימה והסבר את משמעות החברויות השונות.
2. כיצד משפיעים הסוגים השונים של החברים על אופי החברות?
(לדוגמא בשיר "יש לי חברים" מה פירוש "יש לי חברים מאתמול" לעומת "וחברים רק מעכשיו"?)
3. השיר "יש לי חברים" בנוי מרצף של משפטים מנוגדים זה לזה: "חברים פטפטנים וכאלה שיודעים לשתוק"
(הניגודים מציינים עולמות תוכן שונים: שני המשפטים הראשונים עוסק בעולם בעלי החיים. המשפט השלישי והרביעי מציגים דימויים מעולם הזמן. הדימויים מעידים על תכונות אופי של החברים והחברות).
אילו תכונות אופי משתקפות מבעד לזוגות הדימויים?
4. מהן הסיבות להיווצרות חברות?
(חברות לשמה - חברות נטולת אינטרסים: "חבר שמקשיב. . . חבר בלי לשקר. . ." מתוך חבר שלם. בבית האחרון של השיר "יש לי חברים" המשוררת משתמשת בשתי מטאפורות הקשורות לחברות. כתוב אותן והסבר את משמעותן בזיקה לנושא.
5. בשיר "חבר שלם" הביטויים: "יותר מאח", "יותר מאחות", חוזרים פעמיים. מהי משמעות הביטויים בזיקה לחברות?
6. בבית האחרון משתמעת משאלה של הדובר ל"חבר שלם". למה, לדעתך, מתכוון הדובר?
7. ספר על חוויה אישית של יחסים עם חבר או חברה.

אולי חבר / שלומית כהן-אסיף

דברים שעושים עם חברים

הכרות עמוקה עם החבר: "ידעתי מה יש לך. . ."

דברים ייחודיים שמחברים רק אותם: "המצאנו שפה וסיסמא. . ."

השלמת פערים: מה "התעקס" בין החברים שפגם בחברות?

השיר מסתיים בביטוי: "עכשיו אני יודע שאתה אולי". איזו פרשנות אפשר לתת לשורות?

מה הסיכוי של חברות כזו?

שני חברים / יהודה אטלס

השיר מתאר שתי אופנויות של חברות, עם שני חברים אלי ואדר. האחת צפויה ושגורה השנייה - חברות "אחרת".

1. ערכו רשימה של דברים שהדובר עושה עם חברו אלי.
2. ערכו רשימה של דברים שהדובר עושה עם חברו אדר.
(לעמוד על ההבדלים שבין הרשימות)
3. תארו איזו אווירה משתררת כאשר הדובר ואלי נפגשים ואיזו כאשר הדובר ואדר נפגשים.
העתיקו שורות מתאימות והסבירו אותן.
4. מהו אופי השיח המתקיים בין הדמויות בכל אחת מצורות החברות?
(כשהדובר נמצא עם אלי נוצר שיח רגוע, נעים, יש זרימה של השתלבות ותמימות דעים ביניהם:

"עד שלפעמים נדמה לי

שהוא – זה אני"

כשהדובר שוהה עם אדר השיח קטוע, רגזני, נסער, תחרותי. הם בעלי אופי שונה. ההתנגדות היא לצורך התנגחות והתנצחות. בסיום השיר הדובר מפתיע את הקורא. הוא אינו מוצא פסול בהתנהגות של אדר אלא מוצא בה עניין ואתגר:

"לפעמים זה מרגיז,

לפעמים זה מעצבן,

אבל בעצם –

זה הרבה יותר מעניין.")

5. תארו את אופי הדובר, איזה מין חבר הוא? מצאו רמזים בשיר?
6. כיצד מסתיים השיר?
(ראו הערה בסעיף 4)
7. מדוע הדובר בשיר רואה בחברות עם אדר משהו "יותר מעניין"? (שגורם לו לא לותר על החברות)
8. ספרו על סוגי החברים שיש לכם. תארו אותם ואת חוויותיכם המשותפות.
9. איזה סוג של חברות אתם מעדיפים? הסבירו את בחירתכם.

בשירים שלהלן הדוברים מספרים על טיפוסים שונים של חברים המשפיעים על אופי החברות.
ניתן לערוך השוואה ביניהם:

יש לי חברים / שלומית כהן-אסיף

חבר שלם / שלומית כהן-אסיף

שני חברים / יהודה אטלס

בין בנים לבנות

הלכתי להביא פרפר לרות/ שלומית כהן-אסיף
נשיקה לאסתר/ פוצ'ו

הלכתי להביא פרפר לרות/ שלומית כהן-אסיף

רעיונות לעיון בשיר והוראתו

תוכן וסצינות בשיר

רצוי לשחזר עם התלמידים את השתלשלות האירועים בפגישה בין הדובר לרות. פעילות כזו מטפלת בתוכן השיר וברצף האירועים. אפשר להתייחס לרצף ההתרחשויות כאל סצינות או אוסף של תמונות. אפשר לראות ברצף ההתרחשויות התפתחות של מערכת היחסים בין הדובר ורות, החל מרגע הפגישה עד הפרידה ביניהם. מה דעתכם?

- **סצינה ראשונה** : הדובר מביא לרות פרפר חי ולה סיכת פרפר בשערה. (ניתן להציג את המתח בין הפרפר החי והפרפר – סיכה עשויה זכוכית, כפריט קישוט. מידת השבירות והעדינות של שניהם).
 - **סצינה שניה** : "ירדנו למטה", קניית בוטנים, טיול ואכילת הבוטנים.
 - **סצינה שלישית** : מעשה בזבוב שטבע במיץ פטל.
 - **סצינה רביעית** : מעשה בכף יד.
- הדובר מצהיר על אהבתו פעמיים באמירה מפורשת. אהבתה של רות, לעומת זאת, משתמעת ואינה מוצהרת. כיצד היא משתמעת?
אפשר להאיר את הדברים שהזוג עושה יחד : ירדנו, קנינו, טיילנו, ישבנו, הלכנו.
יש קשר יפה בין השניים : הם משתפים זה את זה באירועים מחייהם
"קיבלתי מדודה שלי , זו סיכה שלא נשברת"
"סיפרתי לרות על הזבוב שטבע"
הם מקשיבים בתשומת לב לסיפורים זה של זה. הדובר יוזם פעולות ורות נענית להצעות ולמחוות שלו.

הדמויות

מה ניתן ללמוד על שתי הדמויות? (אפשר לדבר על הקשר שלהם וכן על כל אחד בנפרד)

- **דמות הדובר :**

יזם : להביא מתנה לרות, לרדת למטה, לטייל, לדבר עם רות.
רגישותו של הדובר : בחירת המתנה פרפר קשוב לרות
רצה להציל את הזבוב

- **זמותה של רות:** קשובה לדובר, חובבת פרפרים, מעדיפה שזבוב יטבע ולא פרפר, הסיכה לא תשבר (ידע עולם), יש לה דעות עצמאיות: "לא נכון גדר שאפשר לעבור בקפיצה אין בה פרצה".

נקודות למחשבה ולדיון

- ניתן לערוך דיון: ליד איזה בית נפרדו? נמקו.
- מהי המשמעות של המשפט "הדרך היתה קצרה"?
- מה מסמל הפרפר? (יופי, עדינות ושבירות, חופש).
- מהי משמעות כף היד בשיר-ספור? מתי אוחזים בכף יד של מישהו? (כשזה נעים לך, לקבלת תחושת בטחון בסרט מפחיד, בהליכה קשה, ביטוי של קרבה, חמימות, בטחון והגנה).
- מהי משמעות ההשוואה בין הידיים: "למי יש כף יד גדולה לך או לי?" האם זה חשוב?
- במה תורם הטיפול בנושא כף היד לקשר בין הילדים?
- מהי משמעות המשפט: "נתתי לה את היד שלה בחזרה"?
- מערכת היחסים של השניים משדרת קרבה אך גם שמירה על פרטיות. הציגו דוגמאות.
- כיצד מתחילה הפגישה המתוארת? (בנתינה) האם זו פגישה ראשונה? כיצד יודעים?

מבנה צורני

- האם "הלכתי להביא פרפר לרות" הוא שיר? מדוע?
- כיצד אפשר לחלק את השורות אחרת?
- ניתן להשוות את השיר לשירים:
- דני גיבור / מרים ילן שטקליס
- מיכאל / מרים ילן שטקליס
- ניתן השוות ליצירות שמופיע בהן מוטיב הפרפר ומוטיב כף היד.

הצעות לפעילויות לגיל הרך

- לצייר או לבחור מכתבי עת צבעוניים מצבי משחק בין ילדים. לסמן בצבעים שונים או לגזור ולערוך את המצבים השונים בטבלה. סוג הפעילויות ייבחר על פי המיומנויות שהגננת תבחר לטפח.
- להניח על גליון או כל מצע אחר, ציור של פנים שמחות ופנים עצובות. לערוך מסביבם את התמונות המתארות מצבים של יחסי גומלין בין ילדים. הילדים יתבקשו למתוח קווים בין ציור להבעת הפנים המתאימה.
- הגננת תשוחח עם הילדים כדי שיסבירו את הבחירות שלהם. תוך כדי כך יעלו היבטים חברתיים הקשורים לתמונות (בהיבט הרצוי והבלתי רצוי).
- בגן בו קוראים ובכיתה א' אפשר לבצע פעילות דומה בליווי טקסטים קצרים.

נשיקה לאסתר/ פוצ'ו

השיר מזמן טיפול באמונה עממית רווחת שאם נותנים נשיקה לנפגע, הכאב נעשה קל יותר. למעשה הדובר הציע פתרון הלקוח מנסיונו הקודם, (נשיקה של אמא למקום פגוע) והוא מעביר זאת לעולם שלו, לחברתו שנפגעה במהלך משחק. מתוך השיר משתמע שהדובר מרגיש קרוב לאסתר עד כדי כך שהוא מעביר משהו אינטימי שבוודאי חווה עם אביו או אימו לסיטואציה עם חברתו.

רעיונות ופעילויות לטיפול בשיר :

- ניתן לפתוח בהצגת כותרת השיר. הילדים ישערו על מה יסוב השיר.
1. ספרו את האירוע על-פי התרחשותו בשיר.
 2. סמנו בשיר או העתיקו משפטים מתוך השיר המתארים את אופי החברות בין הילדים. (משחקים יחד, אסתר מאמינה לו " כל-כך מהר ", "הגישה לי את הברך").
 3. למה הדובר נתן לאסתר נשיקה כל-כך חזקה? באילו מצבים הייתם רוצים לקבל נשיקה, ליטוף, חיבוק או מגע נעים אחר ומדוע? (מגע, נשיקה ליטוף מביעים אהבה, אהדה, אמפטיה –הזדהות, נחמה, תשומת- לב וכד').
 4. בשיחה: לזהות התנהגויות שמעידות על גילם הצעיר של הילדים, לבקש מן התלמידים להתבסס על ציטוטים מהשיר (ציפה שתאמר "תשבע שאתה לא משקר" וכן "הסתכלתי סביב וכשראיתי שאף אחד לא רואה..."), ועוד שהנשיקה חזקה כל-כך עד שהיא מכאיבה לו).
 4. ספרו על מקרה דומה שקרה לכם.
- לגיל הרך :** א. ניתן להציג מספר תמונות של נשיקה בסיטואציות שונות ולכתוב מפי הילדים, מה מביעה הנשיקה?
- ב. ניתן לצייר את השיר בשלוש תמונות ולאפשר לילדים לספר את השיר על-פי התמונות. לילדים קוראים ניתן לצרף מילים או משפטים מתוך השיר או על פי הסיפור שלהם, המתארים את התמונה ולהציע להם לבחור ולצרף את המשפט לתמונה המתאימה.

מריבה והתפייסות

ברוגז/ רבקה זיו
 התפייסות/ שלומית כהן-אסיף
 ריבים קטנים/ יונתן גפן
 הקטטה/ קדיה מולודובסקי
 ריב/ עדולה
 בוא נשלים/ נורית יובל

ברוגז/ רבקה זיו

- על מה הברוגז?
 - הדוברת נפרדת מחברתה לאחר המריבה. היא משחקת במספר משחקים. רשמו אותם.
 - חשבו ורשמו מה ניתן ללמוד מן השורה הבאה: "ועכשיו אני מחכה לטל".
 - הארה: הדוברת עוברת ממשחק למשחק, אף חוזרת פעמיים על משחק אחד. הדבר מעיד על חוסר שקט פנימי, על נסיון למלא את הזמן הפנוי.
 - מסר סמוי: למרות שהיא מצאה עיסוקים רבים בכל זאת חסרה לה החברה (האנושית).
 - אילו רגשות עולים בעקבות האירוע בין החברות?
 - "היא בקשה סליחה אך לא התפייסתי" מה, לדעתך, משמעות המשפט?
 - (לערוך בירור על ההבחנה בין "התפייסות" לבין "אינני כועסת").
 - למה מקווה הדוברת? העתיקו את הדברים מתוך השיר.
 - האם קרה לכם מקרה דומה לזה שעולה בשיר?
 - נסו לספר את ספור ה"ברוגז" מנקודת מבטה של החברה.
 - הארה: עם ילדים צעירים אפשר לברר את השאלות המרכזיות המועלות בשיר בשיחה.
- אילו משחקים נזכרים בשיר? האם וכיצד אתם נוהגים לשחק משחקים אלו? (משחקים שמשחקים לבד.
 . . משחקים עם חבר. . . משחקים בחבורה. . .)

ריבים קטנים / יונתן גפן

השיר נפתח בסוגריים ובניהם טקסט שמשמש רקע להתרחשויות בשיר.

1. על מה רבים הדובר וגיורא?
2. מדוע לדעתכם נקרא השיר "ריבים קטנים"? האם לדעתכם השם מוצדק? נמקו דעתכם. (להעלות בשיחה את האבחנה בין ריבים קטנים וגדולים. האם האבחנה משמעותית? ריב קטן בעיני אחד עשוי להתפרש כמריבה עזה בעיני אחר.
3. הביעו דעתכם, האם הדובר וגיורא חברים? נסה למצוא הוכחות בשיר לחיזוק טענתכם.
4. נסו להוסיף בית לשיר. (הוספת בית לשיר עשויה להיות בכיוונים אחדים כגון: בית שמציג מריבה נוספת או בית שמציע התפייסות או ויתור על ההחלטה מראש להיפגש עם חבר על מנת להתווכח ולריב. חשוב לבקש מהכותבים הסבר על הבחירה שלהם ולהדגיש שקיימות אפשרויות אחדות גם במציאות).
5. ספרו על מקרה של ריב עם חבר.
6. ניתן להזכיר את השיר "יש לי חברים" מאת שלומית כהן-אסיף. השיר מציע סוגים שונים של חברים וכן יש בשיר סוג נוסף של חברות – חבר כדי לריב איתו.
7. אפשר לערוך השוואה עם השיר "שני חברים" מאת יהודה אטלס.

בא נשלים/ נורית יובל

השיר מתאר סיטואציה שלמה, מן המריבה ועד להתפייסות.

השיר כתוב בריתמוס חד (מוחלט ומלווה בסימני קריאה רבים). רצוי לעמוד על הקשר בין המבנה והתוכן. דברים מתרחשים זה אחר זה בקצב מהיר. גם ההתפייסות מתרחשת במהירות ובסמיכות למריבה.

לא ברור בשיר מי מתגרה, או יוזם את המריבה. המעשים והשיח בניהם מעורבים זה בזה וכנראה שתי הדמויות מעורבות במריבה במידה זו או אחרת.

1. נסו לחלק את השיר לחלקים. ציינו את הנושאים בכל חלק, נמקו את החלוקה. (בשיר ניתן לזהות שני חלקים: האחד מתאר את המריבה והשני את ההתפייסות. כדאי לשים לב ששורת המפנה מסתיימת בסימן שאלה ולא בסימן קריאה. התחביר מחייב שינוי הקצב למרות שאורך השורות לא השתנה).
2. באיזה אופן מתבצעת ומתבטאת ההתפייסות? (הסמל שבהושטת יד והצחוק המשחרר לאחר מריבה).

התפייסות/שלומית כהן-אסיף

- מריבה מותירה מטענים בלב של ילד ומבוגר כאחד וההתפייסות היא צעד לא קל מלווה בהיסוסים והתלבטויות. לא תמיד יודעים כיצד להתפייס. התפייסות דורשת גיוס כוחות, יכולת לסלוח, לוותר, להתעלם ולהתעלות. חשוב לטפל בנושא כי התפייסות היא שלב רצוי וחשוב שצריך ללוות מריבה.
1. בררו את המושג התפייסות באמצעות ידע קודם של התלמידים אספו את ההיגדים של הילדים ושמרו אותם. בסוף הלמידה של השיר ניתן לשוב אליהם ולנסות לחשוב האם יש היגדים חדשים שניתן להוסיף.
 2. ציינו מתוך השיר את הנסיונות שעשה הדובר כדי להתפייס עם יונתן.
 3. מה ניתן ללמוד מן הנסיונות של הדובר על תהליך ההתפייסות?
 4. ציירו בשני צידי דף שני ילדים משוחחים בטלפון ובניהם בועות שלתוכן יכתבו הילדים את תוכן השיחה שתתנהל בין הילדים בהמשך.
 5. הציעו דרכים נוספות להתפייסות.
 6. ספרו על התנסות בהתפייסות שהייתה לכם.

הפעילות חוברת ע"י ברקוביץ איריס, לחמן חיה, קרני כרמלה,
© כל הזכויות שמורות למרכז תכנון לימודים, מכללת בית ברל